

De bijstand is geen jongerenopvang

Pieters' Pamflet

Er zijn inmiddels 42.500 jongeren tot 27 jaar met een bijstandsuitkering. Dat aantal groeide dertien kwartalen achter elkaar en lag in het eerste kwartaal van 2026 3,4 procent hoger dan een jaar eerder. In een arbeidsmarkt waarin werkgevers zeggen te schreeuwen om personeel.

Wie daaruit concludeert dat jongeren niet willen werken, kijkt niet naar de werkelijkheid maar naar een comfortabel vooroordeel.

Want deze jongeren melden zich niet bij de gemeente omdat zij collectief zijn vergeten hoe je een vacature opent. Zij komen omdat de bodem onder hun bestaan wegzakt: een tijdelijk contract loopt af, een kamer is onbetaalbaar, de schulden lopen op, de mentale gezondheid kraakt, de opleiding is afgebroken of de thuissituatie houdt geen stand. En precies op het moment waarop het leven ingewikkeld wordt, organiseert Nederland vaak vooral loketten.

De bijstand is dan niet het probleem. De bijstand is het rooksignaal.

De krappe arbeidsmarkt is geen garantie

"Er is werk genoeg" is een feitelijke constatering, maar geen antwoord op de vraag waarom een jongere niet duurzaam aan het werk komt.

Werk is er inderdaad. Maar welk werk? Voor hoeveel uur? Met welk contract? Op welke plek? Met welk inkomen? En met welke begeleiding als iemand ADHD, autisme, psychische klachten, schulden, een instabiele woonsituatie of een verleden in de jeugdhulp heeft?

Een vacature is nog geen bestaanszekerheid.

Veel jongeren beginnen op de arbeidsmarkt met tijdelijke contracten, oproepwerk of uitzendconstructies. Dat kan een opstap zijn. Maar voor wie geen buffer, netwerk of veilige thuishaven heeft, is het ook een valkuil. Een korte baan betekent vaak beperkte WW-rechten; na afloop komt de bijstand snel in beeld.

Dat is geen gebrek aan ambitie. Dat is de rekensom van onzekerheid.

De officiële cijfers zijn helder: het aantal jongeren met bijstand groeide het sterkst van alle leeftijdsgroepen, naar 42.500 in het eerste kwartaal van 2026. Gemeenten en uitvoeringsorganisaties zien daarbij steeds vaker geen enkelvoudige afstand tot werk, maar een stapeling: schulden, mentale problemen, schooluitval, een instabiele thuissituatie en woonproblemen. De gemiddelde verblijfsduur van jongeren in de bijstand steeg in vijf jaar van 21 naar 25 maanden.

Dat laatste cijfer is misschien wel het meest confronterend. Want het vertelt dat de bijstand voor een groeiende groep jongeren geen kort tussenstation is. Hij dreigt een wachtkamer zonder vertrekbord te worden.

De beleidsfout heet verkokering

Wij hebben problemen keurig opgedeeld.

- Schulden horen bij schuldhulpverlening.
- Wonen hoort bij volkshuisvesting.
- Psychische klachten horen bij de ggz.
- Schooluitval hoort bij onderwijs.
- Werk hoort bij Werk & Inkomen.
- Veiligheid hoort bij jeugdhulp of justitie.
- Dakloosheid hoort bij maatschappelijke opvang.

En de jongere? Die hoort overal nét niet helemaal.

Daar zit de fundamentele fout. Niet in één regeling, één wethouder of één uitvoerder, maar in een stelsel dat van jongeren verwacht dat zij hun leven eerst in beleidsdomeinen opdelen voordat zij geholpen mogen worden.

Een jongere met huurachterstand, paniekaanvallen, een afgebroken opleiding en een flexcontract heeft geen vier afzonderlijke hulpvragen. Die heeft één leven dat onvoldoende houvast biedt. Als wij daarop reageren met vier intakes, drie overdrachten, twee wachtlijsten en één zoektermijn, noemen we dat vervolgens “integrale dienstverlening”.

Dat is geen integrale dienstverlening. Dat is georganiseerde vermoeidheid.

De Wajong-verschuiving is niet neutraal

Sinds 2015 is de toegang tot de Wajong beperkt tot jongeren die duurzaam geen arbeidsvermogen hebben. Wie nog wél arbeidsvermogen heeft, maar alleen met stevige en langdurige ondersteuning kan werken, valt veelal onder de Participatiewet en daarmee bij de gemeente.

Die stelselkeuze heeft consequenties gehad. Gemeenten signaleren dat jaarlijks naar schatting 10.000 jongeren in de bijstand instromen die vóór de wijziging mogelijk in de Wajong terecht zouden zijn gekomen. Het gaat vaak om jongeren met psychische kwetsbaarheid, een beperking of complexe ondersteuningsbehoeften: mensen die niet per definitie niet kunnen werken, maar voor wie "een vacature zoeken" een karikatuur van de werkelijkheid is.

Dat vraagt om eerlijkheid.

Wie de Wajong begrenst, de sociale werkvoorziening sluit en vervolgens tegen gemeenten zegt dat zij met hetzelfde of minder instrumentarium meer jongeren naar duurzaam werk moeten begeleiden, organiseert geen participatie. Die organiseert verplaatsing van verantwoordelijkheid.

- De landelijke overheid zegt: arbeidsvermogen.
- De gemeente krijgt: uitvoeringsprobleem.
- De jongere ervaart: bestaansonzekerheid.

En zodra die jongere niet direct meekomt, klinkt al snel de oude vraag: "Wat is er met zijn motivatie aan de hand?"

De betere vraag is: "Welke voorwaarden hebben wij wegbezuinigd, versnipperd of ontoegankelijk gemaakt waardoor zijn motivatie niet meer kan landen?"

Vier weken zoeken zonder basis

De Participatiewet kent voor jongeren tot 27 jaar als hoofdregel een zoekperiode van vier weken naar werk of opleiding voordat de bijstandsaanvraag definitief kan worden ingediend. Kwetsbare jongeren of jongeren in een moeilijke situatie kunnen direct bijstand krijgen, maar juist die uitzondering vraagt dat gemeenten problemen tijdig herkennen en niet bureaucratisch wegdefiniëren.

Een zoektermijn klinkt overzichtelijk op papier. Voor een jongere met een stabiel thuis, een laptop, een diploma, een netwerk en rust in het hoofd kan vier weken zoeken zinvol zijn.

Maar wat betekent vier weken zoeken voor iemand die op de bank van vrienden slaapt? Voor wie geen inkomen heeft, met aanmaningen leeft, geen DigiD meer kan gebruiken, uit jeugdzorg uitstroomt, psychisch vastloopt of geen ouderlijk vangnet heeft?

Dan is de zoektermijn geen activeringsinstrument. Dan kan zij een periode zijn waarin schulden, stress en dakloosheid verder oplopen.

Niet iedere regel is verkeerd. Maar iedere regel moet worden getoetst aan de vraag wat hij doet met de mensen voor wie hij is bedoeld.

Geen thuis, geen toekomstplan

Werk, onderwijs en zorg kunnen alleen landen als iemand ergens kan wonen.

De cijfers over dak- en thuisloosheid maken duidelijk dat jongeren hier geen randgroep vormen. Volgens het CBS was 20 procent van de dakloze mensen begin 2024 tussen 18 en 27 jaar oud. Het NJi rapporteert voor 2024 ongeveer 5.400 getelde jongeren van 18 tot 27 jaar in de beschikbare cijfers, met de terechte waarschuwing dat dak- en thuisloosheid zich niet volledig laat vangen in registraties.cbs+1

Wie geen vaste woonplek heeft, heeft ook geen rustige plek om te slapen, te herstellen, post te ontvangen, een opleiding vol te houden, te solliciteren of op tijd bij een afspraak te verschijnen. Toch behandelen we huisvesting nog te vaak als de uitkomst van geslaagde participatie: eerst je problemen oplossen, dan misschien een woning.

Dat moet om.

Het Nationaal Actieplan Dakloosheid 2023–2030 kiest terecht voor preventie, bestaanszekerheid, Wonen Eerst, regie en menselijke maat. De ambitie is dat niemand in 2030 meer dakloos is. Maar een actieplan is pas geloofwaardig als een jongere die vandaag dreigt uit te vallen ook vandaag een route naar een veilige woonplek krijgt.

Niet eerst zes maanden bewijzen dat je "woonvaardig" bent. Niet eerst escaleren tot de opvang onvermijdelijk is. Eerst een thuis. Daarna kan herstel beginnen.

Wat er nu moet gebeuren

Dit is geen vraagstuk dat één ketenpartner kan oplossen. Maar versnippering is ook geen excuus voor stilstand. Iedere partij heeft een eigen taak én een gezamenlijke opdracht: voorkomen dat een jongere langdurig in de bijstand, schulden, onveiligheid of dakloosheid verdwijnt.

Gemeenten: maak de jongere niet tot dossierhouder

Gemeenten moeten stoppen met jongeren primair te zien als uitkeringsgerechtigden die naar werk moeten worden bewogen. Zie hen als inwoners in een kwetsbare overgangsfase naar volwassenheid.

Dat betekent:

- Organiseer één herkenbaar, vast aanspreekpunt met mandaat voor inkomen, werk, opleiding, schulden, wonen en zorg.
- Behandel de vierwekentermijn als uitzondering bij zichtbare kwetsbaarheid, niet als standaardbarrière die jongeren eerst moeten zien te ontwijken.
- Zorg voor directe bestaanszekerheid wanneer uitstel aantoonbaar tot schulden, onveiligheid of verlies van woonruimte leidt.
- Meet niet alleen uitstroom uit de bijstand, maar ook duurzame uitstroom: behoud van werk, inkomen, woning, opleiding en welzijn na zes, twaalf en 24 maanden.
- Maak jongeren niet opnieuw afhankelijk van afzonderlijke indicaties, heronderzoeken en verwijzingen wanneer hun problemen al bekend zijn.
- Gebruik inkoopkracht om aanbieders te belonen voor duurzame stabiliteit, niet uitsluitend voor korte trajecten of aantallen plaatsingen.

De vraag aan de gemeente moet niet zijn: "Heeft deze jongere aan zijn verplichtingen voldaan?" De eerste vraag moet zijn: "Wat is nodig om te voorkomen dat deze jongere verder uitvalt?"

Rijksoverheid: stop met decentraliseren zonder draagkracht

Het Rijk kan gemeenten niet verantwoordelijk maken voor complexe jongeren en vervolgens wegkijken wanneer woningnood, ggz-wachttijden, arbeidsmarktdiscriminatie en onvoldoende bestaanszekerheid die opdracht onmogelijk maken.

Daarom moet het Rijk:

- Breng structureel in beeld welke jongeren door de Wajong-herziening onder de Participatiewet vallen en welke ondersteuning zij feitelijk nodig hebben.
- Financier gemeenten voor de zwaardere, langdurige begeleidingsopgaven die met die verschuiving zijn meegekomen.
- Vereenvoudig de overgang van jeugd naar volwassenheid. Achttien jaar worden mag geen administratieve val betekenen.
- Maak jongerenhuisvesting, preventie van dakloosheid en bestaanszekerheid harde randvoorwaarden van arbeidsmarktbeleid.
- Herzie regels die jongeren zonder reëel alternatief in financiële onzekerheid duwen.
- Stuur niet uitsluitend op uitstroomcijfers, maar op terugval, schulden, dakloosheid en duurzame maatschappelijke participatie.

Een regering die zegt dat iedereen mee moet doen, moet ook de voorwaarden organiseren waaronder meedoen mogelijk is.

Onderwijs: laat uitval niet onopgemerkt eindigen

Schooluitval is zelden alleen een onderwijsprobleem. Vaak is het een vroeg signaal van schulden, onveiligheid thuis, psychische overbelasting, neurodiversiteit, armoede of een gebrek aan perspectief.

Onderwijsinstellingen en regionale meld- en coördinatiefuncties moeten daarom:

- Niet wachten tot iemand officieel voortijdig schoolverlater is, maar vroegtijdig samenwerken met gemeenten, jongerenwerk en zorg.
- Zorgdragen voor een warme overdracht naar werk, leerwerk, zorg of inkomensondersteuning.
- Niet alleen vragen waarom een jongere verzuimt, maar ook wat thuis, financieel of psychisch maakt dat school niet meer lukt.
- Flexibele leer-werkpaden bieden voor jongeren die niet passen in de rechte lijn van opleiding naar diploma naar vaste baan.
- Ervoor zorgen dat jongeren die uitstromen uit praktijkonderwijs, vso, mbo-entree of jeugdhulp niet na hun laatste schooldag uit beeld verdwijnen.

Geen diploma is geen reden om iemand op te geven. Het is een reden om de route anders te organiseren.

Werkgevers: bied geen kans op papier

Werkgevers die zeggen dat zij mensen zoeken, moeten bereid zijn mensen ook werkelijk binnen te laten.

Dat betekent:

- Bied voorspelbare uren, een eerlijk loon en waar mogelijk een duurzaam contract.
- Stop met selectie-eisen die niets zeggen over iemands vermogen om het werk te leren: onnodige diploma-eisen, perfecte cv's of "minimaal twee jaar ervaring" voor startersfuncties.
- Zorg voor een werkbegeleider, een rustige inwerkperiode en ruimte voor fouten.
- Werk samen met gemeenten, mbo's, sociaal ontwikkelbedrijven en jobcoaches, ook ná plaatsing.
- Begrijp dat behoud van werk niet alleen afhangt van inzet op de werkvloer, maar ook van vervoer, schulden, zorg, wonen en mentale belastbaarheid.

Een jongere plaatsen is betrekkelijk eenvoudig. Een jongere laten blijven vraagt volwassen werkgeverschap.

Zorg en jeugdhulp: verdwijn niet op achttienjarige leeftijd

Te veel jongeren maken op hun achttiende niet de overgang naar volwassenheid, maar de overgang naar een nieuw stelsel met nieuwe voorwaarden, nieuwe loketten en nieuwe wachttijden.

Jeugdhulp, ggz en volwassenenzorg moeten:

- Vroeg beginnen met toekomstplanning: wonen, inkomen, opleiding, werk, netwerk en zorgcontinuïteit horen ruim vóór het achttiende jaar op tafel.
- Warme overdrachten organiseren, met de jongere aanwezig en met een concreet vervolg dat al geregeld is.
- Niet afsluiten omdat een leeftijdsgrens is bereikt terwijl de vervolgondersteuning nog niet beschikbaar is.
- Problemen rond schulden, huisvesting en bestaanszekerheid erkennen als relevante randvoorwaarden voor herstel.
- Samenwerken met Werk & Inkomen vanuit één plan, in plaats van zorg eerst “af te ronden” voordat participatie aan de beurt mag komen.

Do no harm geldt ook hier: een administratief correcte afsluiting kan in het leven van een jongere een rampzalige breuk zijn.

Woningcorporaties en verhuurders: voorkom dat een achterstand een straat wordt

Een huurachterstand van enkele honderden euro’s mag niet het begin zijn van een route richting opvang, bijstand en blijvende uitsluiting.

Woningcorporaties, gemeenten en schuldhulpverlening moeten:

- Vroegsignalering verbinden aan direct menselijk contact, niet uitsluitend aan brieven en digitale portalen.
- Huisuitzetting van jongeren als uiterste noodmaatregel behandelen, niet als reguliere incassostap.
- Jongeren actief toegang bieden tot betaalbare woonvormen, tijdelijke woonoplossingen en begeleiding waar nodig.
- Schulden aanpakken zonder wonen op het spel te zetten.
- De principes van Wonen Eerst daadwerkelijk toepassen: een stabiele woonplek is niet de beloning na herstel, maar de basis ervoor.

Stop met wachten op het bewijs

Er bestaat een gevaarlijke bestuurlijke reflex: eerst willen bewijzen dat iets structureel misgaat, daarna onderzoeken welke partij waarvoor verantwoordelijk is, vervolgens afspraken maken en dan hopen dat de volgende monitor betere cijfers laat zien.

Maar jongeren leven niet in kwartaalrapportages.

Een jongere die vandaag zijn kamer verliest, morgen zijn baan niet meer haalt en volgende week zijn post niet meer opent, heeft niets aan de mededeling dat er “brede aandacht” is voor de problematiek. Die heeft een huis, inkomen, iemand die bereikbaar is en een plan nodig dat morgen

begint. Daarom moet de vraag niet zijn of elke ketenpartner formeel zijn eigen taak heeft uitgevoerd. De vraag moet zijn: Heeft het geheel voorkomen dat deze jongere vermijdbaar verder wegzakt?

Als het antwoord nee is, hebben we geen uitvoeringsprobleem. Dan hebben we een publieke opdracht verzaakt.

De groei van het aantal jongeren in de bijstand is geen statistische afwijking en ook geen moraliteitsles over een generatie. Het is een alarmsignaal over een samenleving waarin werk, wonen, zorg, onderwijs en inkomen te vaak langs elkaar heen zijn georganiseerd.

De bijstand mag een vangnet zijn.
Hij mag nooit een parkeerplaats worden.